

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för mat, hälsa och miljö

Elevinflytande en fråga om att se det stora i det lilla?

Om skolämnet hem- och konsumentkunskap ur ett elevperspektiv

**Cathrin Bornefalk
Anna Eriksson**

Examensarbete 15 hp

Lärarprogrammet

Handledare: Monica Petersson

Examinator: Helena Åberg

Datum: Juni 2009

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för mat, hälsa och miljö MHM
Box 320, SE 405 30 Göteborg

Titel: Elevinflytande en fråga om att se det stora i det lilla? Om skolämnet hem- och konsumentkunskap ur ett elevperspektiv.

Författare: Cathrin Bornefalk & Anna Eriksson

Typ av arbete: Examensarbete 15hp

Handledare: Monica Petersson

Examinator: Helena Åberg

Program: Lärarprogrammet

Antal sidor: 32

Datum: Juni 09

Sammanfattning

Skolverket (2005) menar att den svenska skolan behöver en gemensam målsättning då det gäller arbetet med inflytande i skolan. Forskare i ämnet är eniga om elevinflytandets goda verkningar, men skiljer sig i uppfattning om vilka förutsättningar som krävs, hur omfattande arbetet med elevinflytande i skolan bör vara och hur det kan utformas. Skolämnet hem- och konsumentkunskap bygger på fyra perspektiv som skall genomsyra undervisningen. Syftet med ämnet hem- och konsumentkunskap är att skapa erfarenheter inom fyra kunskapsområden nämligen social gemenskap, mat och måltider, boende samt konsumentekonomi. Skolans styrdokument är tydliga med att elevinflytande skall vara ett inslag i skolan. Nationella Utvärderingen (2003) visar att lärares och elevers uppfattning angående omfattningen av inflytande skiljer sig. Denna kvantitativa undersökning utfördes i fyra niondeklasser och syftade till att undersöka elevers erfarenheter och önskemål gällande inflytande i skolämnet hem- och konsumentkunskap. För att kunna undersöka detta utförde vi enkätundersökningar. Studiens resultat visade att färre elever anser sig få vara med och påverka undervisningen i förhållande till hur många elever som vill vara med och planera undervisningen. Resultatet visade vidare att en majoritet av elever är nöjda men undervisningen i ämnet hem- och konsumentkunskap.

Nyckelord: elevinflytande, styrdokument, hem- och konsumentkunskap, erfarenheter, önskemål

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Bakgrund	4
2.1 Myndigheten för skolutveckling om elevinflytande	5
2.2 Några forskares syn på elevinflytande	6
2.3 Skolämnet hem- och konsumentkunskap	10
2.3.1 Ämnets syfte och roll samt timplan	10
2.3.2 Ämnets karaktär och uppbyggnad	10
2.4 Inflytande i styrdokument	11
2.4.1 Om inflytande i kursplaner och kursplanen, för hem- och konsumentkunskap	12
2.5 Nationella utvärderingen 2003	12
2.6 Lärares olika strategier för elevinflytande i hem- och konsumentkunskap	13
3. Syfte	14
4. Metod	14
4.1 Metodval	14
4.2 Enkätens utformning	15
4.3 Etiska aspekter	15
4.4 Validitet och reliabilitet	16
4.5 Bakgrunds information om urval	17
4.6 Datainsamling	17
4.7 Materialbearbetning	18
5. Resultat	19
5.1 Elevernas erfarenheter och önskemål gällande att vara med och påverka	19
5.2 Elevernas syn på ämnet hem- och konsumentkunskap	21
6. Diskussion	24
6.1 Metoddiskussion	24
6.2 Resultatdiskussion	25
6.3 Med fokus på erfarenheter	25
6.4 Med fokus på önskemål	26
6.5 Visioner för ökat elevinflytande	27
7. Litteraturlista	29
Bilaga	1

Bilaga 1: Enkätundersökning kring elevinflytande i hem- och konsumentkunskap

Om jag vill lyckas med att föra en människa mot ett bestämt mål, måste jag först finna henne där hon är och börja just där. Den som inte kan det, lurar sig själv när hon tror att hon kan hjälpa andra. För att hjälpa någon måste jag visserligen förstå mer än vad han gör, men först och främst förstå det han förstår. Om jag inte kan det så hjälper det inte att jag kan och vet mera. Vill jag ändå visa hur mycket jag kan, så beror det på att jag är fåfäng och högmodig och egentligen vill bli beundrad av den andre i stället för att hjälpa honom. All äkta hjälpsamhet börjar med ödmjukhet inför den jag vill hjälpa och därmed måste jag förstå att detta med att hjälpa inte är att vilja härska, utan att vilja tjäna.

Sören Kierkegaard 1813-1855

1. Inledning

Kierkegaard är före sin tid, då han menar att det är en förutsättning ”att finna en människa där hon är” om man vill föra henne mot ett bestämt mål. Man kan lätt knyta denna 1800-tals författares syn på lärande, till nuvarande läroplan, Lpo 94 (Utbildningsdepartementen, 2006) som framhåller att undervisningen skall anpassas till elevers personliga förutsättningar och erfarenheter.

Innebörden av begreppet elevinflytande kan vid en första reflektion tyckas självklart men vid en djupare analys är begreppet till viss del komplext. Styrdokumentet ger tydliga direktionser om vad som skall ses som allmängiltigt då man talar om elevinflytande men mycket utrymme lämnas till enskilda skolor och lärare att tolka. Detta är något som också Nationella utvärderingen 2003 (NU-03) ger indikationer på (Skolverket 2005). Följden av detta är att skolor och lärare över hela landet jobbar utefter olika modeller beroende på vad de har för syn på och kunskap om elevinflytande.

Vi lever i ett demokratiskt samhälle där elevers rätt till ansvar och inflytande är en viktig del. Skolan skall ses som en förberedelse för elevers deltagande i samhällslivet. Elevinflytande är inget som skall ligga vid sidan om den traditionella undervisningen utan skall integreras i hela verksamheten. Inflytande skall omfatta innehållet i undervisningen och på det sätt undervisningen bedrivs (Skolverket 2000). Skolverket fastställer vidare att barns och elevers inflytande är en mänsklig rättighet. Att verka för barns och elevers inflytande är en del av det socialisationsuppdrag och demokratiuppdrag som ligger på förskola och skola att förvalta. Demokratiuppdraget att förankra, levandegöra och förmedla de grundläggande demokratiska värdena handlar om att arbeta med inflytande, jämställdhet mellan könen och människors lika värde. Elevinflytandet har enligt skollagstiftningen ett värde i sig. Barn och elever skall få ett ökat inflytande över sin utbildning och skolans inre arbete i takt med sin ålder.

Elevinflytandet är också, i enlighet med forskning verkningsfullt för skolans mål- och resultatstyrning. Skolverket (2003)

Skolan har under de senaste decennierna genomgått en transformation. Ifrån att vara helt lärarstyrd med läraren som enda auktoritet, har trenden successivt vänt till att ge individen och eleven mer utrymme. Samhället idag, är mer än någonsin tidigare anpassat till individen och Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94 är tydliga i sina direktiv gällande lärares skyldighet att tillgodose alla elevers behov, samt individuella förutsättningar. Lärares uppdrag har över tid förändrats. I en doktorsavhandling om lärarprofessionens genusordning, hävdar Hjalmarsson (2009) att kompetenser som, flexibilitet och lyhördhet inför elevernas sinnesstämningar och önskemål, som eftersträvansvärda i läraryrket. Hon menar att i en situation då läraren upplever att arbetsuppgifterna har tappat relevans, kan modifieras och ändras helt. Vid en sådan situation krävs att läraren har förmågan att tänka om och anpassa undervisningen till den enskilde elevens behov.

Förmågan att anpassa undervisningen till individen ställer stora krav på dagens lärare vars uppdrag har vidgats. Mot bakgrund av detta har de många aspekterna av elevinflytande fångat vårt intresse. I denna uppsats kommer vi att lyfta fram forskning och litteratur som behandlar hur elevinflytande förhåller sig ur ett lärarperspektiv och vilka möjligheter lärarna upplever att de har att ge elever inflytande inom vårt specifika ämnesområde hem- och konsumentkunskap. En viktig aspekt är t.ex. hur lärare tänker kring elevers olika behov när det gäller inflytande och lärande. Intressant är också att fundera kring hur elevers tankar kring inflytande går. Även om elevinflytande är ett ämne som problematiserats i många forskarrapporter finner vi det intressant att undersöka vidare, då utvecklingen på området, trots kunskap, tycks svår att implementera i undervisningssammanhang. Syftet med uppsatsen är att närmare studera elevers syn på inflytande, med fokus på upplevelser och önskemål. Vår förhoppning är att uppsatsen skall ge insikt i några rådande uppfattningar i ämnet, samt att undersökningen skall ge en antydning om hur inflytande upplevs av eleverna.

2. Bakgrund

I bakgrunden kommer styrdokument som ligger till grund för elevinflytande att lyftas fram tillsammans med några forskares syn på inflytande, så också skolämnet hem- och

konsumentkunskap och dess syfte och roll i skolan. Vidare ges en sammanfattning från NU-03, där lärares olika strategier för elevinflytande i hem- och konsumentkunskap tydliggörs.

2.1 Myndighet för skolutveckling om elevinflytande

Myndigheten för skolutveckling fick i uppdrag av regeringen att utreda elev och föräldrainflytande i skolan. Detta utmynnade i följande skrift: *Slutredovisning av regeringsuppdrag om elev- och föräldrainflytande (2005)*. Uppdragets formulering lyder:

Arbetet med inflytandefrågor varierar inom och mellan verksamheter i förskola och skola. Det behövs insatser för att förstärka kunskaper och för att starta diskussioner om mål och syfte med ett ökat inflytande för barn, elever, studerande och vårdnadshavare. Insatserna ska bl. a. inriktas på att stödja olika gruppers inflytande med avseende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Det krävs också möjligheter till utbyte av erfarenheter för att intensifiera arbete med inflytandefrågor på alla nivåer och i alla verksamheter
(Myndigheten för skolutveckling, 2005 s 4)

Elevinflytande har enligt myndigheten för skolutveckling ett värde i sig. I enlighet med forskning ger inflytande långtgående effekter på barn och ungdomar och anses verkningsfullt för skolans mål och resultatstyrning. Det visar sig minska stress, stärker tilltron till elevens egen förmåga samt förutsättningar för djupinläring. Ett öppet klassrumsklimat tenderar också att skapa tolerans för olikheter som i sin tur gynnar rätten till ickediskriminering.

Skolverket (2005) har genomfört en sammanfattning av resultatet och kommer fram till att, det som utredningen visar är stabilt i våra svenska skolor när man talar om inflytande och demokrati är, att ”man känner till demokratiska principer och har en vilja att arbeta i demokratiska former” (Skolverket, 2005 s12) Elever i våra svenska skolor har samverkansorgan som elevråd och klassråd samt kan uttrycka sina egna åsikter och argumentera för dem. Utredningen visar vidare att de skolor som saknar en gemensam målsättning, bedöms vara i behov av att förbättra sin verksamhet i arbetet mot att ge elever inflytande över arbetsmiljö och lärande.

Inflytandeuppdraget framhåller tre dimensioner. Den första benämns som *den självklara dimensionen* och syftar bl.a. på klassråd, elevråd, gemenskap, goda relationer och

gemensamma aktiviteter på skolan och vidare på man har elevvårdsteam, enkäter om trygghet och trivsel och antimobbingsplaner.

Den vidgade dimensionen representerar vuxennärvaro, fokus på goda relationer och kamratstödjare. Vidare innefattar denna dimension, kurser i elevdemokrati, elevdelaktighet i likabehandlingsarbetet, samtal som rör elevinflytande samt ett öppet klassrumsklimat. Här innefattas också synen på lärprocessen (sociokulturellt lärande), relation och återkoppling, fokus på djupkunskaper, självkänsla, delaktighet och inflytande, lust och ansvar.

Den utmanande dimensionen belyser arbetet med elevstyrda utvecklingssamtal, äldre elever som lär de yngre om skoldemokrati och samtalsbaserad konfliktlösning. Vidare läggs fokus på jämställdhet, konflikthantering, empowerment, meningsfullhet och flexibilitet. Och att det förebyggande och främjande arbetet med likabehandling helt bygger på delaktighet och inflytande och att skolklimatet, tillåts vara allas ansvar och angelägenhet.

Som förslag till insatser för inflytande föreslår myndigheten att nyblivna lärare behöver få större trygghet i och ökad kunskap om elevinflytande, likabehandling samt samarbete förskola/skola samt med föräldrar. Dessa områden borde därför vara obligatoriska inslag i lärarutbildningen. Detta omfattar även rektorsutbildningen. I ett internationellt sammanhang ligger Sverige långt fram när det gäller inflytande, demokrati och likabehandling och myndigheten föreslår att detta synliggörs för nordiskt och internationellt användande. Vidare föreslås ett övervägande då det gäller att utarbeta ett *Allmänt gemensamt råd för inflytande i skolan*, som skall innefatta alla dimensioner av inflytande och som därmed rör elever, föräldrar och personal. Detta ligger i linje med Skolverkets inspektion som föreslår att skolor ges ”tydligare riktlinjer när det gäller elevers möjlighet till inflytande”. Myndigheten för skolutveckling, (2005 s13).

2.2 Några forskares syn på elevinflytande

Att det mellan forskare råder enighet kring elevinflytandets goda effekter är klart, men synen på hur den skall användas i praktiken varierar. Vi tar under denna rubrik upp fyra betydelsefulla forskare som intresserat sig för ämnesområdet inflytande.

John Dewey (1859-1952) är en av vår tids mest aktade utbildningsfilosofer och är känd över hela världen för sitt engagemang i frågor som rör skola och elever. Enligt Dewey (1999) är det lärarens uppgift att skapa och erbjuda en miljö där nyfikenheten tas fram och hålls aktiv. Han menar att man bör lägga fokus på att ta vara på vardagliga erfarenheter och därigenom sträva efter att eleverna ska förstå sambandet i det som studeras. Därför bör kunskapen gestaltas i dess rätta miljö. Genom att koppla lärandet och görandet till livets naturliga intressen kan eleverna förstå helheten. Det måste finnas en balans mellan teori och praktik i skolan för att skapa meningsfullt lärande. Det är undervisningens uppgift att upptäcka elevens förmåga, kompetens och intressen och sedan utveckla dessa. Skolans uppgift är att verklighetsanpassa undervisningen. Målet bör vara att sträva efter ett samhälle som förenar människor, där varje individs intresse och kompetenser tas tillvara.

Formerna för utbildning i skolan kan enligt Dewey beskrivas med begrepp som styrning, kontroll och vägledning. Av dessa är det vägledning som har störst förutsättning och genom samspel och samarbete kan undervisning stödja elevernas naturliga förmågor. Styrning och kontroll kan dock vara till hjälp för vägledning mot målet, om det används på rätt sätt. Utvecklandet av den sociala förmågan sker när människan utvecklar förståelse för hur sak och handling används i gemensamma situationer. Detta innebär, enligt Dewey, ett socialiserat medvetande hos individen. Lärare bör aktivt engagera sig i elevers olika intressen och behov. Genom detta upptäcker läraren elevernas personliga fallenheter. Det är viktigt att låta personen själv välja sin sysselsättning. Dewey menar att det finns en fara med att föra in personen på en allt för smal väg. Processen är viktigare än produkten

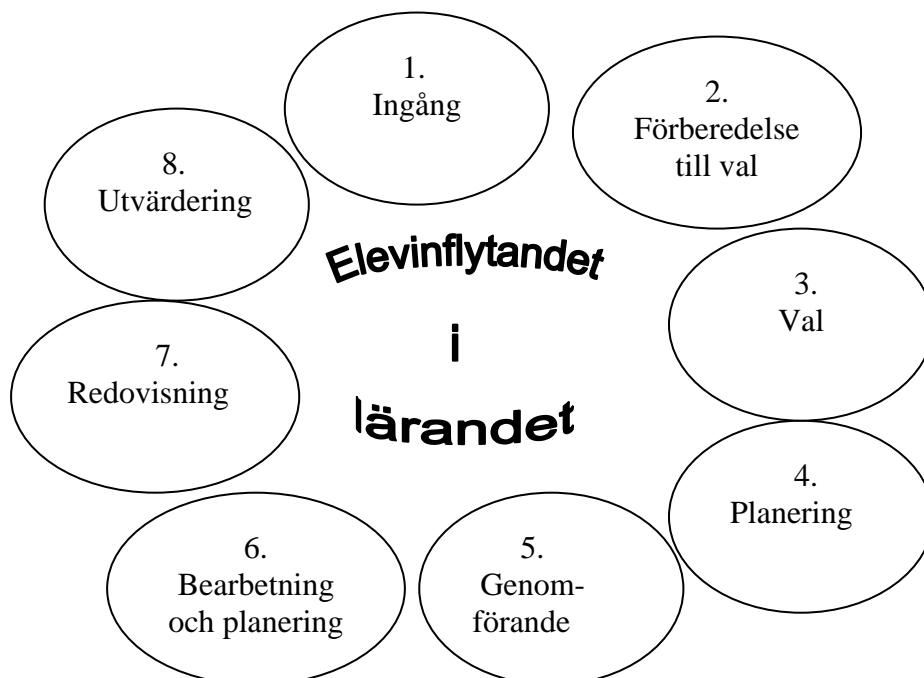
Att utbilda en person med siktet inställt på bara en verksamhet är absurt framhåller Dewey. Han menar vidare att om man isoleras från olika förmågor eller intressen blir sysselsättningen rutinmässig och handlingen förlorar sin mening. Man utvecklas med andra ord mindre som människa. Han poängterar också att det är viktigt att vara rätt man på rätt plats. Nyckeln till lycka, menar Dewey, är när man hittar sin sanna uppgift. Den sanna uppgiften är när de personliga anlagen utnyttjas som bäst. För att uppnå meningsfullhet i lärandet bör läraren sträva efter att skapa olika strategier utifrån elevens individuella intressen och erfarenheter (Dewey, 1999)

Vi tolkar det som, att mycket av det Dewey förespråkar, kan relateras till dagens debatt när det handlar om elevinflytande. Bland annat menar han att ansvaret ligger på skolan och

läraren, då det gäller att se till att varje individs intressen och kompetenser tas tillvara. Dewey belyser vikten av att läraren aktivt engagerar sig i elevers olika intressen och behov.

Elevinflytande har starkt stöd i skolans styrdokument. Selberg (2001) menar att elever med inflytande lär sig mer och på ett djupare plan. Elevinflytandet ska sträcka sig till att innefatta, val av stoff och frågeställningar som ska undersökas, metoder, tillvägagångssätt, samt inflytande i hur arbeten skall sammanställas och presenteras. Hon menar att elevernas intressen skall ligga till grund för de frågeställningar som skall undersökas. Selberg anser att i de lärandemiljöer då läraren bestämmer vilket stoff som ska användas och hur arbetsgången ska se ut, ger eleverna mycket lite möjlighet till inflytande och de blir därmed utestängda från möjligheten att lära sig de demokratiska kunskaper som styrdokumenterna slagit fast att skolan ska utveckla. Författaren presenterar en åtta-stegs-modell för lärandeprocessen och enligt den ges eleverna inflytande över samtliga steg.

Figur 3. Lärandeprocessen då eleverna har inflytande (Selberg, 2001)

I de inledande stegen skall eleverna ha tillgång till styrdokument för att tillsammans med läraren skapa en förankring som skall ligga till grund för arbetet för att sedan fundera och diskutera kring vilka frågeställningar de vill ha svar på. Därefter diskuteras val av arbetsätt. Det sker tillsammans med läraren men även elever emellan. Nästa steg i modellen innebär att läraren observerar, handleder och stödjer eleverna i genomförandet. Här väljer eleverna, utifrån sin planering, sådant som rör samarbetsformer, redskap, dokumentation med mera. De avslutande stegen, enligt Selbergs modell, behandlar elevernas arbete med att utvärdera, sammanställa samt presentera sitt arbete. När elever får tillträde till sitt eget lärande upphör tänkandet som något som sker skolämnesvis. I stället sträcker sig lärandet över flera ämnesområden. I en skola som ger elever stort inflytande måste lärarna i olika ämnen samverka. Detta ställer krav på skolans arbetslag och förutsätter samsyn. Av samma anledning måste utrymme lämnas för en flexibel tidsstruktur för att undvika att arbetet inte hackas upp eller snuttifieras. (Selberg 2001)

För att alls möjliggöra elevers inflytande krävs vissa förutsättningar menar Johansson (2002). En kontinuerlig handledning och en djupare insikt i läroplanens och kursplanens mål är viktigt för att skapa en djupare insikt i vad eleven ska arbeta mot. Eleven behöver därför i förväg vara insatt i vilka kunskaper, metoder och arbetsätt som krävs för att ett mål ska vara uppnått. Elevens syn på sig själv och det egna självförtroendet spelar en viktig roll i processen mot större elevinflytande, men också skolans och lärarens syn på kunskap och lärande (Johansson 2002).

Forsberg (2000) menar att elevinflytandebegreppet måste vidgas och att det ligger stor betydelse i vad man lägger i begreppet. Hon framhåller att flera undersökningar pekar på en negativ upplevelse hos elever då det gäller inflytande. Forsberg menar att dessa analyser delvis är felaktiga och att resultaten i dessa undersökningar beror på vad vi menar med elevinflytande och hur vi väljer att undersöka det. Forsberg har i sina studier observerat elever i påverkanssituationer, som inte ryms inom den allmänna uppfattningen av begreppet elevinflytande, som enligt henne, endast grundar sig på delaktighet i en beslutsprocess eller på att som elev kunna göra egna val. Forsberg menar att den gängse uppfattningen av elevinflytande kan leda till konfliktsituationer där läraren ställs inför ett dilemma när denne ska försöka förena kravet på elevinflytande med kunskapsmålen. Elevernas önsningar och kunskapsmålen är inte alltid förenliga menar Forsberg. För läraren kan balansgången bli svår

och hon menar därför att andra och kompletterande sätt att se på inflytande är viktig och kan leda till andra slutsatser.

Som ovanstående forskares åsikter visar, kan elevinflytande ses utifrån många aspekter. Gemensamt för dem alla, är att de ser elevinflytande som angeläget och något som det måste arbetas vidare kring i skolans värld.

2.3 Skolämnet hem- och konsumentkunskap

I slutet av 1800-talet infördes ett nytt skolämne som fick gå under namnet huslig utbildning. Under tidens gång har ämnet bytt namn och karaktär flera gånger. 1962 fick det benämningen hemkunskap och år 2000 fick ämnet sin nuvarande benämning hem- och konsumentkunskap (Hjälmeskog, 2006).

2.3.1 Ämnets syfte och roll samt timplan

Hem- och konsumentkunskap är ett av de minsta ämnena i den svenska grundskolan. För samtliga ämnen som inräknas i den obligatoriska skolan finns en timplan och en kursplan. Timplanen anger den minst garanterade tid som eleverna har rätt till lärarledd undervisning i olika ämnen. Totalt har eleverna rätt till minst 118 timmars utbildning i ämnet hem- och konsumentkunskap. I kursplanen för hem- och konsumentkunskap tydliggörs att syftet med ämnet är att skapa erfarenheter inom fyra kunskapsområden så som, social gemenskap, mat och måltider, boende och konsumentekonomi. Det framgår också att eleverna skall ges möjligheter att uppleva sammanhang och arbetsglädje. Syftet är också att ge erfarenheter och förståelse av de dagliga handlingarnas och vanornas betydelse för ekonomi, miljö, hälsa och välbefinnande (Skolverket, 2000).

2.3.2 Ämnets karaktär och uppbyggnad

I kursplanen, under rubriken *ämnets karaktär och uppbyggnad* framgår att man skall fokusera på verksamheterna i hushållet, vilka omfattar social gemenskap, mat och måltider, boende och konsumentekonomi. Genom att eleverna får utföra olika uppgifter inom dessa områden får de erfarenheter och den förtrogenhet som krävs för att kunna hantera olika uppgifter i hushållet. Av dokumentet framgår vidare att elevernas erfarenheter inom ämnet skall utvecklas tillsammans med förmågan att kommunicera och agera, självständigt och tillsammans med

andra. Undervisningen skall också genomsyras av fyra perspektiv, kunskap om hälsans betydelse för välbefinnandet, resurshushållning, jämställdhet och kultur (Skolverket, 2000).

2.4 Inflytande i styrdokumentet

Enligt 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, Lpo 94, skall det i skolan finnas utrymme för individanpassad undervisning samt elevinflytande. Elevers delaktighet och möjlighet att kunna påverka löper som en röd tråd genom läroplanen, i de avsnitt där inflytande behandlas. Detta skall ges eleverna, inte urskillningslöst utan utifrån varje elevs bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, skall omfatta alla elever (Utbildningsdepartementet, 2006, s 13).

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling (Utbildningsdepartementet, 2006, s 4).

Skolan skall sträva efter att de demokratiska rättigheterna är tydliga på ett sätt som leder till att alla elever ska finna en möjlighet att kunna påverka och känna sig delaktiga i sitt eget lärande och utveckling. Varje individ skall synas och lyftas fram. Detta förväntas i förlängningen, leda till att eleverna utvecklar sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar i allt större utsträckning i förhållande till ålder. Eleverna skall även få vara delaktiga då det gäller utformningen av undervisningen. Vidare, uttrycker Lpo 94, att skolan skall sträva efter att eleverna själva bör öva på att ta eget ansvar för sig själv och sin utbildning.

Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar (Utbildningsdepartementet, 2006, s 5).

Elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön, samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning (Utbildningsdepartementet, 2006, s 13).

Skolan får tydliga direktiv då Lpo94 säger att en förutsättning för den sociala utvecklingen är att eleverna själva får vara delaktiga och ta ansvar för det egna arbetet och skolmiljön.

2.4.1 Om inflytande i kursplaner och i kursplanen för hem- och konsumentkunskap

Står det något i inledningen till samtliga kursplaner angående elevinflytande och vad säger kursplaner och kursplanen för hem- och konsumentkunskap i ämnet?

I inledningen för samtliga kursplaner står bland annat att kursplanens syfte är att redovisa vad elever skall lära sig i skolan, men samtidigt lämnar kursplanen stort utrymme för att eleverna tillsammans med lärarna själva får välja stoff och arbetsmetoder för undervisningen.

I kursplanen poängteras även att detta skall göras på lokal nivå på varje enskild skola.

Där förväntas lärarna och eleverna gemensamt tolka kursplanen, samt planera och utvärdera undervisningen med utgångspunkt från elevernas förutsättningar, erfarenheter, intressen och behov. Betydelsen av elevernas intresse och inflytande är en stor del i inledningen av kursplanen.

I kursplanen för hem- och konsumentkunskap betonas inte elevinflytande lika tydligt. Det som nämns handlar om elevers självständighet och att eleverna ska kunna fatta egna beslut. Vidare talas det om att eleverna ska utveckla sin egen förmåga i olika situationer, där mycket handlar om att eleverna bör kunna samarbeta med varandra. Sammanfattningsvis kan sägas att dessa formuleringar öppnar upp för en strävan och möjlighet till elevinflytande, även om det inte är direkt uttalat (Skolverket, 2005).

2.5 Nationella utvärderingen 2003

På uppdrag av Skolverket (2005) utvärderades skolämnet hem- och konsumentkunskap för andra gången. Resultatet sammanställdes i en rapport NU-03. Studiens huvudsakliga syfte var att undersöka i vilken utsträckning eleverna når målen i läroplanen och kursplanen. Den första utvärderingen utfördes drygt tio år tidigare, 1992.

Rapporten NU-03 visar att de lärare som anser sig utgå ifrån vad eleverna kan och inte kan, har minskat i jämförelse med NU-92. Hälften av lärarna svarar att de planerar undervisningen tillsammans med eleverna, i jämförelse med två tredjedelar 1992. När det gäller att ta hänsyn till elevers tidigare kunskaper, svarar hälften av de tillfrågade lärarna att de inte tar hänsyn till

elevernas tidigare kunskap när de planerar undervisningen. Rapporten från 2003 visar vidare att lärarna anser att det förekommer elevaktiva arbetssätt i högre grad, än eleverna själva. Skillnaderna i elevers/lärares uppfattning om elevinflytande uppges kunna ligga i att elever uppfattar instruktioner som ett passivt mottagande, medan lärarna upplever att de har en dialog med eleverna där båda parter är aktiva. NU – 03 hänvisar till forskare som menar att instruktion följt av grupparbete är den vanligast förekommande arbetsformen och att den i sig, kan vara ett hinder i elevaktiv ingång i lärprocessen (Skolverket 2005).

2.6 Lärares olika strategier för elevinflytande i hem- och konsumentkunskap

Cullbrand (1998) visar i sin undersökning på olika förekommande arbetssätt inom undervisningen. Där framgår att lärarna anser att ungdomar, genom ämnet hem- och konsumentkunskap, skall få kunskaper genom sinnliga upplevelser i kombination med de riktlinjer som ges i styrdokument. Hon menar att lärarna är eniga om målet med undervisningen, men att synen på hur undervisningen kan utformas varierar. I undersökningen lyfts tre strategier för handling hos undersökta lärare fram, och dessa benämns, *Fasta ramar*, *Mot en flexibel natur* och *Med eleverna som utgångspunkt*.

Fasta ramar innebär att undervisningen utgår ifrån det lärarna tillsammans planerat. Lärarlaget har utarbetat innehållet och arbetssättet och lämnar här inte mycket utrymme för eleverna att påverka. Lärarna upplever detta som ett rationellt sätt att arbeta sig igenom vissa moment inom matlagning och näringslära. Metoden anses av undersökningsdeltagarna, vara optimal för att undvika att eleverna får olika kunskaper och erfarenheter.

Mot en flexibel natur avser undervisning som i perioder utgår från en fast studieplan men innebär att det också lämnas utrymme för eleverna att under vissa perioder vara med och påverka undervisningen på olika sätt. Som exempel ges, att eleverna under de första terminerna i hem- och konsumentkunskap arbetar mer strukturerat, enligt den av lärarna satta studiegången, för att längre fram ges mer inflytande över det egna arbetet. Denna strategi verkar öka elevernas ansvar för den egna planeringen och även det totala ansvarstagandet, men tillvägagångssättet skapar viss oro och ambivalens bland lärarna, då man samtidigt tycker att det ligger på lärarna själva att se till att undervisningen är varierad.

Eleverna som utgångspunkt skiljer sig från ovan nämnda strategier i bemärkelsen att den kategori poängterar att det är eleven som står i fokus med dennes förförståelse, kunskaper och tidigare erfarenheter. Denna strategi genomsyras av begrepp som helhet och förståelse. Här har eleverna också stort ansvar för planering, genomförande och värdering av undervisningen. Cullbrand (1998) menar att denna strategi ger förutsättningar för lärare att ha elevernas förförståelse som utgångspunkt, för att sedan kunna gå vidare och få ett bredare och djupare perspektiv. Hon utvecklar resonemanget, och säger vidare: *detta skulle också innebära en perspektivförändring från det rationella tekniska sättet att lösa enskilda problem till att mer fokusera samband och helhet* (Cullbrand, 1998 s 80).

3. Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka elevers erfarenheter och önskemål när det gäller inflytande i ämnet hem- och konsumentkunskap. Vi vill också ta reda på deras upplevelser av inflytande i ämnet.

4. Metod

Under denna rubrik avser vi redovisa genomförandet av undersökningen och, val av undersökningsmetod. I denna del kommer även att validiteten och reliabiliteten tas upp. I metoddelen kommer dessutom en närmare beskrivning av urvalet av respondenter, bortfall och anonymitet att behandlas.

4.1 Metodval

Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wängnerud (2006) beskriver det kvantitativa tillvägagångssättet som ett sätt att behandla ett stort antal analysenheter likvärdigt och tillskriva dessa samma betydelse. Författarna menar att metoden öppnar för möjligheten att på relativt kort tid gå igenom stora delar insamlad material. Man får en uppfattning av intressanta innehållskategorier, så som, hur ofta, av vem, när, etcetera. Räkandet är en av den kvantitativa innehållsanalysens stora fördelar. Författarna poängterar dock att även den kvantitativa metoden måste tolkas, för att det alls ska vara möjligt att placera svaren i rätt kategori, där de sedan kan räknas. En fördel med exempelvis enkäter är att man genom att inhämta svar från en större grupp, lättare kan göra generaliseringar av resultatet. Trost (2001)

menar att man använder sig av enkätundersökning när man vill mäta många människors beteenden åsikter och känslor.

Utifrån uppsatsens syfte blev valet en enkätundersökning med kvantitativ analys. Trost (2001) menar att det är viktigt vid en enkätundersökning att ha klart för sig vilket undersökningens syfte är. Syftet med vår studie var att belysa elevers erfarenheter och önskemål rörande inflytande i hem- och konsumentkunskap.

4.2 Enkätens utformning

Enkäten består av två olika sorters frågor som vi valt att kalla kryss och åsiktsfrågor (Bilaga 1). Vi valde att använda oss av svarsalternativen alltid, ibland, sällan och aldrig. Resterande frågor lämnade vi öppna för att respondenterna skulle kunna beskriva med egna ord vad de upplever och tycker. Denna del av frågorna var så kallade åsiktsfrågor.

4.3 Etiska aspekter

Vetenskapsrådet är en statlig myndighet som bland annat ansvarar för frågor som rör de etiska krav som finns för forskningen. Rådet arbetar efter fyra huvudkrav Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2009). Vi utförde vår enkätundersökning vid sammanlagt fyra olika tillfällen. Vid samtliga tillfällen var vi noga med att informera deltagarna om de krav som för undersökning var aktuella.

Patel och Davidsson (2003) tar upp ett antal punkter man bör tänka på när man utför både intervjuer och enkäter. För det första måste man göra klart för de personer som kommer att medverka i undersökning om vad syftet med enkäten är. Man måste också vara noga med att framhålla att det är helt frivilligt att medverka i studien. Likaså är det viktigt att klargöra på vilket sätt som den enskilde individens bidrag har betydelse och att göra klart för alla deltagare hur materialet kommer att användas, och som i detta fall att informera om att alla deltagare är anonyma. Enkäterna var utformade på ett sätt som gjorde att deltagarna inte skulle uppge namn. Således uppfylldes även kravet på konfidentialitet. Vi informerade även deltagarna om att enkäterna fortsättningsvis kommer att förvaras på ett tryggt sätt.

4.4 Validitet och reliabilitet

Patel och Davidsson (2003) menar att validitet och reliabilitet bör stå i ett visst förhållande till varandra. Validiteten innebär att det man hade för avsikt att mäta, verkligen är det som blir mätt. Det innebär att mätningen måste vara tillförlitlig för att ge god reliabilitet.

För att validitet och reliabilitet skulle vara så god som möjligt började vi med att utföra en testenkät som vi använde i en så kallad pilotundersökning. I vår pilotundersökning ingick tre personer, alla elever i årskurs 9. Urvalet i pilotundersökningen byggde på bekvämlighetsprincipen, det vill säga vi engagerade ungdomar i vår närhet och som vi var bekanta med. Anledningen till pilotundersökningen var att vi på ett tidigt stadium ville få en antydning om några av frågorna i enkäten på något sätt var oklara eller svåra att förstå. Avsiktligt avstod vi i denna första enkät att ge några svarsalternativ eftersom vi var nyfikna på hur, och på vilket sätt försökspersonerna skulle svara med egna ord. Vi var intresserade av att se, om vi utifrån dessa svar, kunde få en idé om hur svarsalternativen i den kommande enkäten sedan på bästa sätt kunde utformas. Resultatet av pilotstudien visade att alla tre eleverna förstod frågorna. Det framgick dock att frågorna var utformade på ett sådant sätt att eleverna i stor utsträckning valde att svara ja eller nej. Eftersom vår avsikt med studien var att försöka ta reda på mer i detalj hur elever upplever sitt elevinflytande valde vi att i den slutgiltiga enkäten använda oss av mer detaljerade svarsalternativ. Vi kom också fram till att man måste vara tydlig i sina instruktioner. Exempelvis blev några av svaren på de öppna frågorna i pilotundersökningen korta och inte tillräckligt intressanta ur vårt perspektiv. I den slutgiltiga enkätens frågor ändrade vi formuleringarna på ett sådant sätt, att eleverna uppmanades att ge mer konkreta förslag.

Trost (2001) poängterar vikten av att man som forskare motiverar personerna som skall ingå i studien. Han menar att respondenterna bör uppleva det positivt att delta i en undersökning för att på så sätt minska eventuella negativa yttringar och fel som annars kan förekomma. Han hävdar också att om man använder sig av enkla och lättförståliga ord i undersökningen är det också större chans att reliabiliteten blir god. För att ytterligare försöka öka reliabiliteten valde vi att tillsammans med ansvarig lärare finnas närvarande under tiden eleverna fyllde i enkäten för att svara på eventuella frågor och otydligheter som eleverna ansåg att enkäten hade.

4.5 Bakgrundsinformation om urval

Vår tanke var att utföra enkätundersökningen på sammanlagt 100 elever, alla i årskurs nio. Att välja enbart elever i årskurs nio innebar att vi inte behövde föräldrarnas medgivande för att utföra undersökningen, eftersom eleverna hade fyllt femton år. Detta var positivt då det besparade oss mycket tid. Valet av skolor och elever skedde med hjälp av ett bekvämlighetsurval, vilket Trost (2005) beskriver som ett urval där de deltagare man råkar finna är de som används, det görs alltså inget aktivt urval. De första skolorna vi kontaktade visade sig vara intresserade av att delta i studien, alltså föll urvalet på dem.

Valet av elever i årskurs nio berodde på förhoppningen om att de i större utsträckning har en uppfattning om hur undervisningen i hem- och konsumentkunskap har bedrivits. Detta innebar en fördel eftersom frågorna var av den karaktären att elevernas egna erfarenheter av elevinflytande i undervisning inom ämnet förhoppningsvis skulle komma fram och förtydligas i undersökningen. På slutet av vårterminen hade eleverna också fullföljt större delen av all obligatorisk hem- och konsumentkunskapsundervisning i grundskolan. Trost (2001) menar att när man väljer ut en grupp personer som representerar en viss typ av människor görs ett strategiskt urval.

Eleverna kom från tre skolor, på två mindre orter i Västsverige. De var fördelade på fyra olika klasser. På de aktuella skolorna bedriver man hem- och konsumentkunskapsundervisningen i halvklass och således utförde vi enkätundersökningen vid sammanlagt åtta tillfällen.

4.6 Datainsamling

För att minimera bortfallet i undersökningen valde vi att själva vara närvarande när eleverna skulle fylla i enkäten. Trost (2005) menar att det finns en risk med bortfall i enkätundersökningar det kan göra att resultatet blir missvisande. Av den orsaken valde vi att utföra undersökningen under lektionstid och vi fick då chansen att berätta om studiens syfte. Det gav oss också möjligheter att föra fram vikten av att alla svarade enligt sina egna erfarenheter, och att allas synpunkter var viktiga för oss. Detta gjordes i hopp om att så många som möjligt skulle tycka det var intressant och meningsfullt att delta. Trots att alla elever som var närvarande de aktuella lektionstillfällena valde att delta, blev bortfallet ganska stort. Av sammanlagt 100 elever var 22 elever frånvarande de aktuella dagarna (se tabell 1). Anledningen till frånvaro var bland annat sjukdom, praktik och semesterresor. Totalt svarade 78 elever på enkäten.

Tabell 1. Urval av elever i enkätundersökningen (n = 78)

	Klass 1	Klass 2	Klass 3	Klass 4
Totalt	17	18	22	21
Bortfall	7	6	4	5

4.7 Materialbearbetning

I arbetet med att sammanställa enkäterna började vi först med att dela upp frågorna i två olika kategorier: *Kryss* och *Åsiktsfrågor*. När det gällde *Kryssfrågorna* bearbetades en fråga i taget. För att på ett enkelt sätt kunna åskådliggöra vårt resultat gjordes vissa kategoriseringar av svaren i frågorna. Exempelvis på frågan: *På vilket sätt blir det skillnad när ni elever är med och planera än när lärarna planerar själv?* delade vi in svaren i två kategorier som handlar om: A- Fördelar när eleven planerar. B- Fördelen när läraren planerar. *Kryssfrågorna* sammanställde vi i siffror i olika tabeller. Vi räknade hur många antal elever som hade svarat inom de olika förangivna svarsalternativen. Resultaten i tabellerna slog vi sedan samman i ett mer lätt överskådligt stapeldiagram. Resultaten från den empiriska studien jämfördes sedan, i diskussionen, med tidigare forskning som visar vilka förutsättningar, möjligheter och hinder lärare upplever att de har, och att det kan ge eleverna beträffande inflytande.

5. Resultat

Resultatet av enkätundersökningen kommer i detta avsnitt att redovisas under olika rubriker som motsvarar våra frågor i enkäten. Kryssfrågorna med givna svarsalternativ presenteras i form av stapeldiagram. Åsiktsfrågorna, det vill säga de öppna frågorna, kommer att presenteras i löpande text med citat som belyser viktiga aspekter

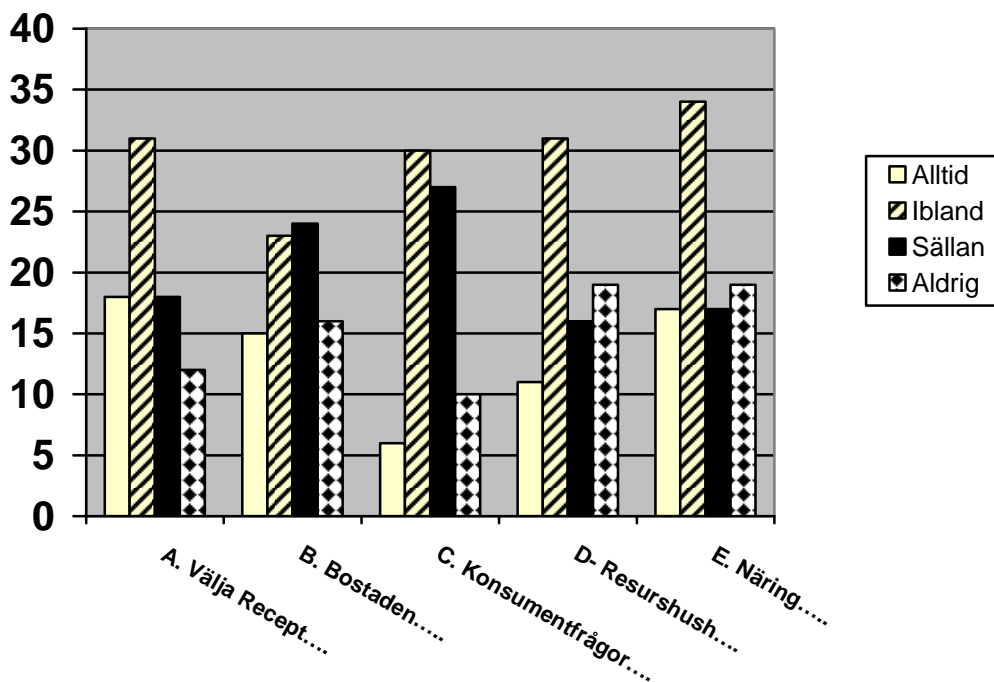
5.1 Elevernas erfarenheter och önskemål gällande att vara med och påverka

Enkäten bestod av ett antal frågor som handlade om elevernas erfarenheter och önskemål att kunna påverka lektioner i hem- och konsumentkunskap. Dessa frågor är sammanställda i två stapeldiagram. Det första diagrammet visar när elever anser sig få vara med och påverka. Det andra diagrammet visar när eleverna anser sig vilja vara med och påverka lektionerna.

På frågan: *om eleverna anser sig få vara med att påverka lektioner som handlar om*

- A. Välja recept/råvaror vid matlagning
- B. Bostaden och skötsel av bostaden samt tvätt
- C. Konsumentfrågor
- D. Resurshushållning/Miljö
- E. Näring och hälsa

Eleverna svarade enligt följande

Figur 2. Andel (antal) elever som anser sig få vara med och påverka lektioner

På frågan: om eleverna anser sig vilja vara med att påverka lektioner som handlar om

A. Välja recept/råvaror vid matlagning

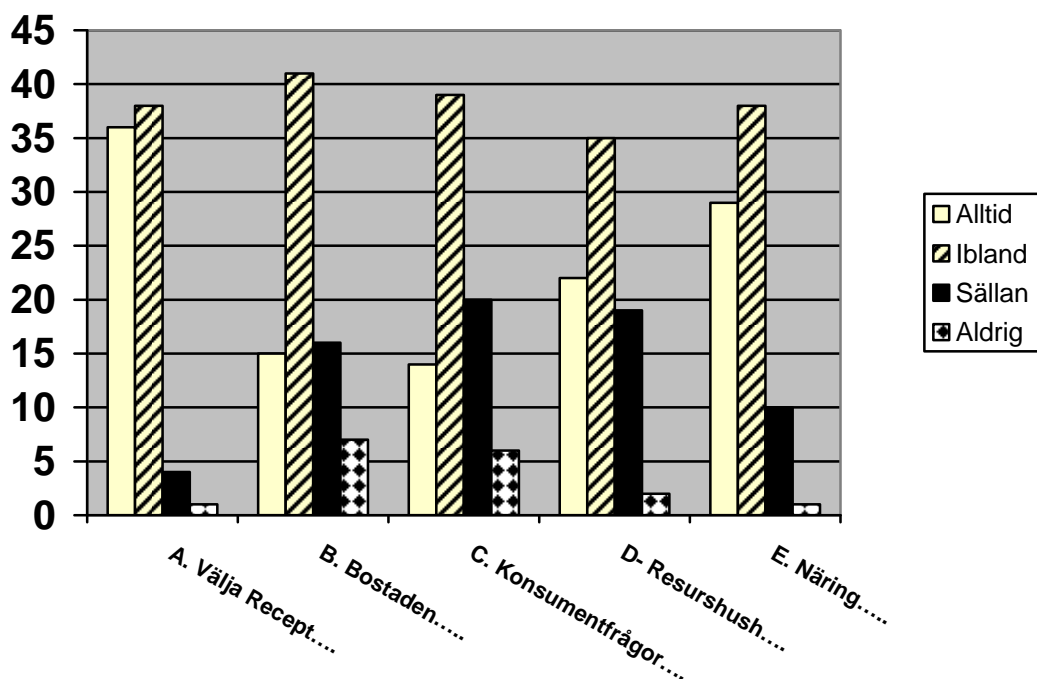
B. Bostaden och skötsel av bostaden samt tvätt

C. Konsumentfrågor

D. Resurshushållning/Miljö

E. Näring och hälsa

Eleverna svarade enligt följande

Figur 3. Andel elever som anser sig vilja vara med och påverka lektioner

För att tydliggöra hur ofta eleverna svarar alltid, ibland, sällan eller aldrig, oavsett kunskapsområde, har vi kategoriserat dem i varierande grupper i avsikt att förtydliga det som vi bedömt som intressanta resultat.

Det finns ett antal elever som alltid vill vara med och påverka och dessa utgör drygt en fjärdedel. Resten av eleverna, det vill säga knappt tre fjärdedelar, vill ibland, sällan eller

aldrig, vara med och påverka. (Figur 3). Drygt tre fjärdedelar av eleverna upplever att de blir mer motiverade om de alltid eller ofta får vara med och planera innehållet i undervisningen. Undersökningen visar att drygt hälften av eleverna anser sig alltid/ibland få vara med och påverka lektionerna. (Figur 2). Tre fjärdedelar säger sig vilja vara med och planera alltid/ibland (Figur 3).

En stor del av eleverna anser att det krävs mer engagemang ifrån deras sida ifall de är med och planerar undervisningen i hem- och konsumentkunskap. Drygt åtta av tio elever svarar att det alltid/ofta krävs mer av dem själva om de är med och påverkar lektionerna. De elever som alltid/ofta är beredda att lägga ner detta engagemang uppgår till drygt två tredjedelar.

Undersökningen visar att drygt hälften av eleverna anser sig alltid, ibland få vara med och påverka lektionerna. (Figur 2). Tre fjärdedelar säger sig vilja vara med och planera alltid, ibland (Figur 3). På frågan om hur viktigt ämnet hem- och konsumentkunskap är svarar (n 69) att de är mycket viktigt eller viktigt.

5.2 Elevernas syn på ämnet hem- och konsumentkunskap

Här följer en redovisning av åsiktsfrågorna. Detta avser de frågor där eleverna gavs utrymme att svara med egna ord. På fråga 1. *Vad tycker du är viktigast att lära sig i Hkk?* svarar en övervägande del (n 69) av de tillfrågade eleverna att det viktigaste är att laga mat. Övriga svar är av varierad karaktär som till exempel, betala räkningar, lära sig att tvätta och diska, hur man använder köket, och hur man går tillväga för att reklamera. Det överensstämmer också med fråga 2. *Vad tycker du är roligast i Hkk?* där majoriteten av eleverna upplever matlagningsdelen (n 44) tillsammans med bakning (n 20) som det roligaste. Övriga svar var till exempel, att duka, vara i ett kök och att äta. En elev svarade; *Hemkunskap är roligt. Teori är inte lika kul för man får sitta och lyssna en massa och man kommer ändå inte ihåg det.*

Fråga 5- 9 behandlar de fyra kunskapsområdena och handlar om social gemenskap, mat och måltider, boende och konsumentekonomi. På dessa frågor var svarsfrekvensen låg. Många elever svarade, vet inte, nej eller lämnade inget svar alls.

Fråga 5. *Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar om matlagning?* Av de eleverna som svarat tenderar en övervägande del uttrycka en

önskan om att själva få välja recept, det kan vara allt från att göra bakelser till att laga något de tycker om. Några elever säger:

Vi borde få göra mer kakor/efterrätter

Nja jag vet inte , kanske sånna lätta maträtter som spagetti och köttfärsås, köttbullar som är bra att ha till framtiden

Jag skulle vilja lära mig mer enkla grundrecept, som tex att laga köttfärsås, soppa och vissa bakelser etc.

Vad det gäller önskemål inom de två kunskapsområdena som avser bostad och konsumentfrågor visar sig eleverna i stort vara nöjda men har kommit med en del förslag på vad som saknas eller vad de vill lära sig mer om. Fråga 6. *Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar om Bostads och skötsel av bostaden samt tvätt?* Några elever uttrycker att de skulle vilja lära sig mer om hur man till exempel tvättar och städar. Större delen av eleverna (n 58) har inga förslag på vad de tycker saknas eller har önskemål angående vad de vill lära sig mer om gällande bostad och konsumentfrågor. En elev säger angående skötsel av bostad:

Det kan vara bra att veta hur man ska städa för att hålla ett rent hushåll och även hur ofta man ska städa. Skulle vilja lära mig enkla tips om hur man tvättar kläder i tvättmaskinen för det kan vara lite krångligt om man bara har t.ex. nått plagg som har en tvätt grad som inget annat har och man slösar ju på både vatten och energi genom att bara tvätta ett plagg.

På fråga 7. *Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar konsumentfrågor?* Här uttrycker ett mindre antal elever att de vill lära sig mer om konsumentfrågor och en elev säger:

Vilka rättigheter man har, om man konsumerar en produkt t.ex. om produkten går sönder eller inte håller kraven som ställts på den.

Fråga 14. *På vilket sätt blir det skillnad när ni elever är med och planerar än när läraren planerar själv, tror du?*

I denna fråga har vi delat upp elevernas svar i två kategorier.

A. Fördelar när eleven planerar.

B. Fördelar när läraren planerar.

Grupp A. Denna kategori elever använder i sina svar, uttryck som, mer motiverad, roligare, man känner sig mer arbetsvillig, engagerad, man blir mer seriös om man får vara med och planera. Elever säger:

Vi (elever) får ju göra saker som vi tycker är kul då, och jag tror jag kan lära mig bra då. Man får bestämma själv lite....

För då blir det lite mer seriöst från eleverna själva. Det smittar sedan av sig, så då blir det en bra stämning.

Man lär sig de saker som intresserar en och då blir undervisningen roligare och man lär sig då mer.

Grupp B. Denna kategori elever uttrycker oro för, att när de själva bestämmer, faller strukturen och blir mindre tydlig än när läraren planerar, och att det heller inte blir lika genomtänkt när de själva håller i planeringen. Några få elever menar att om de själva får bestämma kommer det att lagas mycket "skräpmat" Elever säger:

Man blir nog lite mer seriöst när lärarna bestämmer.

Vet inte, tjaffs om hur man ska göra.

Det blir kanske mer som vi elever vill ha det men det kanske inte blir så genomtänkt.

Fråga 15. *Finns det något som du är missnöjd med inom Hkk?* En majoritet av eleverna svarar att de är mycket nöjda med undervisningen i hem- och konsumentkunskap och endast ett fåtal elever uttrycker missnöje. Det missnöje som kan utläsas av undersökningen rör saker som att det är smutsigt på golvet i lektionssalen, dåliga redskap och att vissa slarvar med diskningen.

Resultatet visar att fler elever vill vara med och påverka i större utsträckning än vad de upplever att de får. Eleverna har få förslag på vad de faktiskt vill göra. De allra flesta elever är nöjda med undervisningen i hem- och konsumentkunskap.

6. Diskussion

6.1 Metoddiskussion

Syftet med vår undersökning var att undersöka elevers erfarenheter och önskemål då det gällde inflytande i hem- och konsumentkunskap. Undersökningen har genomförts med hjälp av enkätundersökningar. Denna metod har i förhållande till syftet fungerat mycket bra eftersom vi kunnat ta del av ett stort antal respondenters synpunkter, då vår avsikt har varit att mäta elevernas inflytande, snarare än att förstå dess innebörd eller att fånga sociala fenomen.

Det finns ett antal olika metoder att använda sig av för att samla in material om elevinflytande. En kvalitativ intervjustudie med frågor riktade till elever skulle kunna vara en möjlig väg att gå. Intervjun som forskningsmetod ger forskaren möjlighet att registrera svar som är oväntade, ställa följdfrågor och respondenten kan också förtydliga sina svar eller ge exempel. En annan fördel är att den kvalitativa metoden ger utrymme för interaktion mellan den intervjuade och forskaren. Ett problem är att metoden kan sakna den bredd i svar som kan uppnås genom exempelvis en enkätundersökning, där ett större antal respondenter kan delta. Observationer som metod har fördelen att man själv har möjlighet att studera och registrera processer och strukturer som är svåra att klä i ord (Esaiasson m.fl.2006). Observationer som metod i vår undersökning hade inte kunnat ge oss svar på elevers intentioner, eller vilka tolkningar de gör av olika situationer. Att genomföra intervjuer och observationer är ofta är tidskrävande och i ett arbete av denna karaktär vore det inte tidsmässigt möjligt att genomföra så många intervjuer och observationer som skulle ha varit nödvändigt för att besvara våra frågeställningar.

I efterhand ser vi att vår undersökning hade styrkts av en öppen fråga gällande elevernas motivation att delta i planeringen, på samma sätt som vi hade då det gällde en eventuell skillnad på om läraren planerade själv i jämförelse med om eleverna fått vara med och planera. Detta hade gett oss en uppfattning om elevernas syn i form av egna ord. En öppen fråga gällande vad eleverna ser som inflytande tror vi också hade stärkt vår undersökning.

6.2 Resultatdiskussion

Diskussionen syftar till att fördjupa förståelsen för elevers önskemål och erfarenheter då det gäller inflytande i hem- och konsumentkunskap. Under rubrikerna, med fokus på erfarenheter och med fokus på önskemål diskuteras resultaten och kopplas till den tidigare forskning vi presenterat i undersökningen samt i ljuset av annan relevant forskning i ämnet. Diskussionen avslutas med våra egna tankar om elevinflytande, som vuxit fram under arbetets gång. Det görs under rubriken, visioner för elevinflytande.

6.3 Med fokus på erfarenheter

Endast en liten del av eleverna, (17 procent) anser att de alltid får vara med och påverka undervisningen i hem- och konsumentkunskap. Detta resultat kan jämföras med NU-03, som visar att så mycket som hälften av lärarna svarar att de faktiskt anser sig planera undervisningen tillsammans med eleverna. Här överensstämmer vår undersökning, i bemärkelsen att lärarna tycker sig ge eleverna mer utrymme för att vara med och planera undervisningen, men att det i själva verket inte alls är den uppfattning eleverna har. Rapporten NU- 03 pekar vidare på att lärares och elevers uppfattning om elevinflytande skiljer sig. Styrdokumenten ger tydliga direktiv som knyter an till elevinflytande. Myndigheten för skolutveckling (2005) har också kommit fram till inflytandets gynnsamma effekter på elever och talar om vikten av att Sveriges skolor får ett gemensamt förhållningssätt vad det gäller inflytande i skolan. Selberg (2001) menar att i en skola som ger elever stort inflytande ställs krav på skolans arbetslag och förutsätter samsyn. Det går i linje med Skolverkets inspektion som föreslår tydligare riktlinjer när det gäller elevers möjlighet till inflytande. Tilläggas bör, att det unika med ämnet hem- och konsumentkunskap är att eleverna, oavsett var de står kunskapsmässigt, har stora möjligheter att finna en väg för den egna utvecklingen, eftersom det finns uppgifter av varierad karaktär uppdelad på teori och praktik. Ämnets uppdelning mellan teori och praktik innebär att de elever som har svårt att visa sina kunskaper på en teoretisk nivå, får en chans på det praktiska planet, och således också omvänt. Dewey (1999) menar att genom att koppla lärandet och görandet till livets naturliga intressen kan eleven förstå helheten och pekar vidare på att man bör lägga fokus på att ta tillvara på vardagliga erfarenheter hos eleverna och att det måste finnas balans mellan praktik och teori för att skapa ett meningsfullt lärande. Cullbrand (2003) belyser kunskap i handling och menar att det är något av kärnan i hem- och konsumentkunskap. Hon framhåller vidare att en förståelseinriktad kommunikation och ett socialt handlande bidrar till att eleverna ges möjlighet att handla och agera i olika situationer och att denna process bidrar till

empowerment. Vår undersökning visar att eleverna i stort är nöjda. Detta antyder, menar vi, att eleverna inte nödvändigtvis måste välja vad de ska göra, i bemärkelsen "bestämma själva" för att uppleva att de har inflytande. Eleverna kan göra samma saker fast på olika sätt och däri ligger en del av elevinflytandet menar vi. Forsberg (2000) anser att begreppet elevinflytande är komplext och måste vidgas för att inte bara innefatta delaktighet i en beslutsprocess. Olika betydelser läggs i begreppet och härav har undersökningar visat på negativa upplevelser av inflytande hos elever. (Forsberg, 2000).

6.4 Med fokus på önskemål

Enligt syftet i hem- och konsumentkunskap skall eleverna utveckla kunskaper i de fyra olika kunskapsområdena, social gemenskap, mat och måltider, boende och konsumentekonomi (Skolverket 2000). Detta kan jämföras med vår undersökning som visar att eleverna finner störst intresse i matlagning dvs. kunskapsområdet mat och måltider får en övervägande tyngd. Mycket av den litteratur och de undersökningar vi tagit del av visar också på liknande resultat. Trots att eleverna uttrycker att de önskar mer utrymme för att laga mat, gärna efter egenvalda recept, har de inte mycket förslag på vad det faktiskt är som saknas. På de frågor som behandlar elevernas önskemål och förslag på vad de saknar i undervisningen svarar många att de inte vet och då menar vi att man inte kan förväntas veta det man inte har fått någon djupare insikt i. Selberg (2001) hävdar, då hon talar om elevinflytande, att det är viktigt att eleverna har tillgång till styrdokumentet som grund för vilka frågeställningar de vill ha svar på. En elev uttrycker, *"Det vi inte lärt oss, vet jag ju inte vad det är"*. De allra flesta elever ser det som en möjlighet att få vara med och planera undervisningen, om än inte alltid. En mindre del elever uttrycker oro för att strukturen på undervisningen inte skulle vara lika god, om de får vara med och bestämma. Vi talar då om en grupp elever som uttrycker oro över att, när de själva bestämmer riskerar strukturen att falla och inte bli lika tydlig som de tycker den blir, när läraren planerar. För att få till stånd elevinflytande krävs enligt Johansson (2002) att läraren är mån om elevers syn på sig själva samt tar elevens självförtroende i beaktande. En god självbild bland elever, är en förutsättning för inflytande, tillsammans med skolans och lärarnas syn på kunskap (Johansson 2002). Man kan anta att dessa elever inte förstår hur elevinflytande skulle fungera i praktiken och inte tror sig kunna hantera inflytande på ett bra sätt. Här har läraren stora möjligheter att stärka elevernas syn på sig själva och i förlängningen även självförtroendet när det gäller att våga vara med och påverka. Detta kan vara en möjlig väg att gå för att höja det antal elever som vill ha mer inflytande. Cullbrand

(1998) menar att, en förutsättning, i de fall då man arbetar enligt strategin, *eleverna som utgångspunkt*, är att läraren har elevers förförståelse som utgångspunkt.

6.5 Visioner för ökat elevinflytande

Det är pedagogernas ansvar att organisera och leda verksamheten i skolan, samtidigt som eleverna skall fostras till demokratiska medborgare. De skall värna om läroplanens mål och erbjuda eleverna inflytande över det egna arbetet (Danell, 2006). Berg (2003) talar om de yttre gränserna för styrning av skolan som institution. Berg beskriver en modell som han kallar frirum, där läroplanerna är de yttre gränserna för skolornas arbete. De inre gränserna utgörs av skolan som organisation med sin ledning och det så kallade frirummet är utrymmet för skolors utveckling. Den enskilda skolan använder detta frirum på olika sätt för att genomföra de uppdrag och uppnå målen i läroplanerna. Detta handlingsutrymme är stort i vår mening. Som enskild pedagog finns en stor frihet i hur man vill arbeta med elevinflytande och vad man kan göra i sin omedelbara närhet, tillsammans med de egna eleverna. I ett mer omfattande perspektiv handlar om att kunna hitta och använda de rätta redskapen. Jonsson (2003) hävdar att deliberativa samtal är ett sätt att arbeta för demokrati, och ett sätt att uppnå en demokratisk anda i skolan. Deliberativa samtal är när man för ömsesidiga diskussioner med varandra och där allas åsikter och röster är lika betydelsefulla (Jonsson, 2003). Elevinflytande blir således en del av demokratin. Samtalen mellan elever och lärare är en viktig del för barnens utveckling (Fugelstad, 1999). Vi anser att elevinflytande handlar inte bara om att få vara med och välja, utan vi ser det som ett sätt att förhålla sig på. Skolan skall vara en demokratisk arena, där deliberativa samtal blir en metod för att skapa elevinflytande. Således blir samtalen mellan lärare och eleven en sätt att arbeta mot målen i skolan och ett sätt att respektera de demokratiska värderingar som samhället vilar på.

Enligt vårt sätt att se finns det två sätt att bereda plats för inflytande i skolan. Ett sätt handlar om vad den enskilde läraren kan göra för att i sin omedelbara närhet få eleverna att känna att de är delaktiga och har möjlighet att påverka. Exempel på detta, och som vi också tror är mycket vanligt, är att läraren någon gång under terminen, låter eleverna planera och tillaga en måltid efter eget val tillsammans i en grupp eller att helt enkelt få välja att smaksätta maten med kryddor man tycker om med mera. Detta är den nivå av inflytande som eleverna har lättast att knyta an till, och det de ofta spontant förknippar med elevinflytande. Denna variant av inflytande kräver inte att läraren har samsyn med skolans alla kollegor och ledning utan är ett relativt lättarbetat sätt att ge eleverna inflytande. Här överensstämmer nivån av inflytande

med den strategi som Cullbrand (1998) benämner ”*mot en flexibel natur*”. Denna strategi för elevinflytande innebär att undervisningen i perioder utgår ifrån en fast studieplan men lämnar också utrymme för eleverna, att under vissa perioder, vara med och påverka undervisningens innehåll.

Elevinflytande kan också ses i ett betydligt vidare perspektiv. Detta perspektiv har sin förankring i skolans gemensamma syn på demokrati, där man tillsammans arbetar på ett målmedvetet sätt och där hela skolans personal är införstådda med omfattningen av begreppet. Denna nivå har likheter med strategin ”*eleverna som utgångspunkt*” (Cullbrand, 1998). Vi menar att det handlar om att helt förändra elevers sätt att arbeta och att vidga deras syn då det gäller deras egen roll, lärares roll och allas gemensamma ansvar. Det är först när man kommit så långt som man på allvar kan prata om elevinflytande. Skolkultur, ledning och ekonomi är kanske det som främst sätter spärrar för kreativiteten. Det vore intressant att i vidare forskning studera hur mycket ekonomin hindrar lärarna att arbeta efter läroplanens direktiv gällande elevinflytande och även hur mycket lärarnas arbetsbelastning påverkar möjligheten att alltid arbeta under demokratiska former. Vidare finns det på varje skola elever som kämpar hårt för att i första hand uppnå målen, hur ser deras möjligheter till inflytande ut och hur inkluderar man i så fall dessa elever?

7. Litteraturlista

- Berg, G. (2003). *Att förstå skolan: En teori om skolan som institution och skolor som organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Cullbrand, I. (1998). *Att sträva mot mål: Strategier för undervisning i hemkunskap*. Göteborgs universitet: Institutionen för hushållsvetenskap.
- Cullbrand, I. (2003). *På väg mot empowerment: Reflektion över tre studier som behandlar undervisningen i hemkunskap*. Rapport nr 34. Göteborgs universitet: Institutionen för hushållsvetenskap.
- Danell, M. (2006). *Vad händer i skolans hus?: En studie av hur lärarna uppfattar och formar elevers inflytande*. (Licentiatuppsats, Luleå tekniska universitet.) Luleå: Universitetstryckeriet.
- Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2006). *Metod praktikan:konsten att studera samhälle individ och marknad*. Vällingby: Elanders.
- Forsberg, Eva (2000). *Elevinflytandets många ansikten*. Hämtad 2009-04-20 Skolverket hemsida <http://www.skolverket.se/sb/d/2229/a/13568>
- Fuglestad, O. L. (1999). *Pedagogiska processer: Empiri, teori, metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Hjälmeskog, K. (2006). *Lärarprofessionen i förändring*. Uppsala: Universitetstryckeriet.
- Hjalmarsson, M. (2009). *Lärarprofessionens genusordning*. Göteborgs Universitet: Acta.
- Johansson, H. (2002). *Att bedöma eller döma: Elevinflytande och arbetet med mål och betygskriterier*. Stockholm: Liber Distribution.
- Jonsson, B., & Roth, K. (red.) (2003). *Demokrati och lärande : om valfrihet, gemenskap och överväganden i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för skolutveckling (2005). *Slutredovisning av regeringsuppdrag om Elev- och föräldrainflytande Dnr 2005:256*. Hämtad 2009-04-09 Skolverket hemsida. <http://www.skolverket.se/>
- Patel, R., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Selberg, G. (2001). *Främja elevers lärande genom elevinflytande*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2000). *Grundskolan kursplaner och betygskriterier*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2003). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Hem- och konsumentkunskap*. Skolverket: Fritzes.

Trost, J. (2001). *Enkätboken* (2., rev. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer* (3. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet: Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet (2009). *Forskningsetiska principer: inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2009-05-04 Vetenskapsrådet hemsida
http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf

Bilaga 1

Enkätundersökning kring elevinflytande
I Hem och Konsumentkunskap
För elever i årskurs 9 våren 2009

Tjej   Kille

1a. Vad tycker du är viktigast att lära sig Hkk?

b. Motivera varför.

2a. Vad tycker du är roligast i Hkk?

b. Motivera varför

3. Anser du att du får vara med och påverka lektioner som handlar om

A. Att välja recept/råvaror vid matlagning

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

B. Bostaden och skötsel av bostad samt tvätt ?

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

C. Konsumentfrågor

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

D. Resurshushållning/miljö

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

E. Näring och hälsa

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

4. Vill du vara med och påverka lektioner som handlar om

A. Att välja recept/råvaror vid matlagning

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

B. Bostaden och skötsel av bostad samt tvätt ?

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

C. Konsumentfrågor

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

D. Resurshushållning/miljö

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

E. Näring och hälsa

Alltid   Ibland   Sällan   Aldrig

5. Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar om matlagning?

6. Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar om Bostads och skötsel av bostaden samt tvätt ?

7. Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar konsumentfrågor ?

8. Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar resurshushållning/miljö ?

9. Förslag på något du tycker saknas och som du skulle vilja lära dig mer om som handlar näring och hälsa ?

10. Får du vara med och välja vem/vilka klasskamrater du vill jobba ihop med på Hkk lektionerna?

Alltid   Ofta   Sällan   Nej, inte alls

11. Känner du dig mer motiverad om du har fått vara med och planera innehållet i undervisningen?

Alltid   Ofta   Sällan   Nej, inte alls

12. Tror du det krävs det mer engagemang av dig om du är med och planerar undervisningen i Hkk?

Alltid

Ofta

Sällan

Nej, inte alls

13. Skulle du vara beredd att lägga ner det engagemanget för att få vara med och planera i Hkk?

Alltid

Ofta

Sällan

Nej, inte alls

14. På vilket sätt blir det skillnad när ni elever är med och planerar än när läraren planerar själv, tror du? Skriv och berätta

15. Finns det något som du är missnöjd med inom Hkk?

16. Hur viktigt anser du att ämnet Hem och Konsumentkunskap är

Inte alls viktigt

Lite viktigt

Viktigt

Mycket viktigt

Tack för din medverkan !

Cathrin Bornefalk och Anna Eriksson